

Człowiek do zadań specjalnych. Powołanie Tymoteusza (Dz 16,1-3)

Pismo Święte ukazuje wiele przykładów powołania człowieka do specjalnie wyznaczonych przez Boga misji. Jedne z tych historii przebiegają niezwykle, naznaczone są teofaniczną interwencją Boga, w innych, mniej spektakularnych, element nadprzyrodzony jest prawie niedostrzegalny. Autorzy biblijni, ukazując historię zbawienia, z wielką atencją podchodzą do tego rodzaju wydarzeń. Najczęściej moment powołania, jego przebieg i okoliczności mają decydujący wpływ nie tylko na życie danej osoby, ale i na losy narodu czy nawet całego świata. Wyrazistym przykładem interesującego nas zagadnienia są powołania starotestamentalnych proroków, choć nie tylko. Dotyku Bożego wezwania doświadczali także patriarchowie, królowie, kapłani czy duchowi liderzy Izraela. Również w Nowym Testamencie nie brakuje opisów wezwania człowieka do Bożej służby. Jednym z nich jest ustanowienie głóscielem Ewangelii Tymoteusza. I chociaż powołanie to pozbawione jest spektakularnych elementów, to jednak jego skutki są znaczące dla początków Kościoła.

Delimitacja tekstu

Wezwanie Tymoteusza na głósciciela Dobrej Nowiny, a ściślej mówiąc, na współpracownika Pawła w tym dziele, opisał jedynie Łukasz w Dziejach

Apostolskich. Listy Pawła nigdzie nie wspominają tego wydarzenia, pomimo iż o wiele częściej wymieniają osobę Tymoteusza niż Dzieje Apostolskie. W relacji Pawła znajdujemy co najwyżej dalekie aluzje do tego wydarzenia, kiedy nazywa Tymoteusza swoim „ukochanym i wiernym Panu dzieckiem” (1 Kor 4,17). To wyrażenie najprawdopodobniej może oznaczać, że Paweł osobiście przyczynił się do nawrócenia Tymoteusza na chrześcijaństwo podczas pierwszego pobytu w Listrze (Dz 14,6-7), choć nie można również wykluczyć, że wypowiadając się wobec Koryntian na temat Tymoteusza, Paweł miał na myśli moment powołania tego ostatniego na swojego współpracownika w dziele ewangelizacji.

Edycje Pisma Świętego i komentarze do Dziejów Apostolskich przedstawiają scenę powołania Tymoteusza w perykopie, która zazwyczaj zawiera wersety Dz 16,1-5. Takie podejście jest jak najbardziej zrozumiałe, ponieważ Łukasz skupia się na opisie misji ewangelizacyjnej, zwanej drugą wyprawą misyjną Pawła. Z narracji Dziejów wynika, że misja ta miała dużo większy zasięg i znaczenie niż pierwsza wyprawa, stąd pojawia się tyle szczegółów w jej przedstawieniu. Zachwył Łukasza nad rozwojem chrześcijaństwa, wyrażony słowami „Kościoły umacniały się w wierze i z każdym dniem rosła ich liczba” (16,5), idylliczny i pewnie nieco przesadny, doskonale oddaje zasadniczy cel i zainteresowania autora Dziejów. W związku z tym dla Łukasza o wiele ważniejszą postacią niż Tymoteusz jest Paweł, którego pragnie ukazać na czele nowej misji. Sukcesy ewangelizacyjne to zasługa przede wszystkim apostoła z Tarsu¹. W takiej perspektywie powołanie Tymoteusza jest zaledwie epizodem, aczkolwiek niezwykle ważnym, w całości misjonarskiej inicjatywy.

Sam opis powołania Tymoteusza zawiera się w wersetach 1-3. Wersety 4-5 w łączności z wersetami 1-3 pozwalają lepiej zachować ciąg narracyjny, podporządkowany głównej idei Łukasza, choć mogłyby doskonale funkcjonować również w łączności z następną perykopą (16,6-10). Ostatecznie, naszym zdaniem, wersety 4-5 można by spokojnie potraktować jako autonomiczną perykopę, pełniącą funkcję jeszcze jednego summarium w narracji Dziejów Apostolskich.

Przedmiotem naszych rozważań jest samo wydarzenie: wybór Tymoteusza na współpracownika Pawła w dziele głoszenia Ewangelii, dlatego tekst biblijny

¹ J.A. FITZMYER, *The Acts of the Apostles. A New Translation with Introduction and Commentary*, Anchor Bible 31, New York 1998, s. 574; por. I.H. MARSHALL, *The Acts of the Apostles*, Tyndale New Testament Commentary 5, Michigan 1980, s. 259; S.J. KISTEMAKER, *Exposition of the Acts of the Apostles*, New Testament Commentary, Michigan 1990, s. 577.

Człowiek do zadań specjalnych. Powołanie Tymoteusza

jako materiał dla analizy ograniczamy do wersetów 1-3. Wersety 4-5 traktujemy jako kontekst dla wyznaczonej perykopy 16,1-3. Traktują one bowiem o tym, co nastąpiło bezpośrednio potem i co ma ścisły związek z szerokim kontekstem następującym. Należy także zwrócić uwagę, że w w. 4 zmienia się liczba z pojedynczej na mnogą, co również mogłoby posłużyć jako argument za wydzieleniem autonomicznej perykopy 16,1-3. W samej zmianie liczby nie byłoby nic dziwnego, gdyby nie to, że Paweł przybył do Listry nie sam, lecz w towarzystwie Sylasa (Dz 15,40). Użycie liczby mnogiej akurat w tym miejscu można traktować jako zaakcentowanie obecności Tymoteusza w zespole misyjnym. Od strony narracji można dopatrzeć się w tej zmianie pewnej łączności pomiędzy dwiema częściami, ale traktujemy to jako związek kontekstualny. Dla naszych rozważań przyjmujemy perykopę Dz16,1-3.

Kontekst perykopy Dz 16,1-3

Perykopa Dz 16,1-3 osadzona jest w kontekście zarówno poprzedzającym, jak i następującym. W jednym i drugim przypadku chodzi o kontekst bliższy i dalszy – ten drugi jest dosyć szeroki, zwłaszcza jeżeli chodzi o kontekst następujący. Zasięgiem wykracza daleko poza księgę Dziejów Apostolskich i obejmuje większość listów Pawła.

Kontekst poprzedzający

Jeżeli chodzi o kontekst poprzedzający, ten najbliższy, to stanowią go ostatnie wersety Dz 15, gdzie mowa o okolicznościach towarzyszących rozpoczęciu drugiej wyprawy misyjnej (Dz 15,36-41). Najpierw zwróćmy uwagę, że coraz bardziej wzrastała rola Pawła, jako lidera i inicjatora misji ewangelizacyjnej. W relacji o wzajemnej współpracy Barnaby i Szawła Łukasz, mówiąc o tych apostołach, w połowie przypadków na pierwszym miejscu wymienia Barnabę, zwłaszcza w początkowej fazie ich wspólnej działalności. Potem ta kolejność coraz częściej zmienia się na korzyść Pawła. Taka prawidłowość wskazuje na to, że Barnaba oddaje stopniowo prerogatywy Pawłowi². Niektórzy sądzą, że już gdy pada stwierdzenie „Paweł i jego towarzysze” w Dz 13,13 kierownictwo misją przechodzi w ręce Pawła³, chociaż w tym momencie chyba trochę za

² W. RAKOCY, *Paweł Apostoł. Chronologia życia i pism*, Częstochowa 2003, s. 56.

³ H. LANGKAMMER, *Dzieje Apostolskie. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, Biblia Lubelska, Lublin 2008, s. 153; por. TENŻE,

wcześniej na taki wniosek. Faktem jednak jest, że Paweł coraz silniej zaczyna odgrywać pierwszoplanową rolę zarówno w relacjach z Jerozolimą, jak i wspólnotami chrześcijan pochodzenia pogańskiego. Postać Pawła staje się coraz bardziej widoczna, coraz bardziej aktywna. Z pewnością o całkowicie pierwszoplanowej roli Pawła można mówić od momentu jego rozstania z Barnabą. Podczas drugiej i trzeciej wyprawy misyjnej występuje jako inicjator, organizator i główny przewodnik podejmowanych dzieł misyjnych. Nowa sytuacja daje mu możliwość niezależnego dobierania sobie współpracowników. Jako pierwszy został wybrany Syłas (Dz 15,40), następny będzie Tymoteusz.

Po powrocie z Jerozolimy, z Soboru Jerozolimskiego, Paweł wystąpił z inicjatywą, by odwiedzić wspólnoty chrześcijańskie powstałe w czasie pierwszej wyprawy misyjnej⁴. W trakcie przygotowań nowej wyprawy pomiędzy Pawłem i Barnabą dochodzi do konfliktu. Nieporozumienie dotyczyło Jana Marka, którego Barnaba zamierzał zabrać na kolejną wyprawę misyjną, co spotkało się ze stanowczym sprzeciwem Pawła. Nie chciał on współpracować z kimś, kto opuścił ich w czasie pierwszej misji do pogan (Dz 13,13). Łukasz nie opatrzył tego wydarzenia żadnym dodatkowym komentarzem, unika podawania jakichkolwiek motywów teologicznych czy doktrynalnych i ogranicza się do przyczyny personalnej⁵. Łukasz, pomimo widocznej sympatii do Barnaby, realistycznie przyjmuje linię Pawła, poświęcając mu dalszą część swojego dzieła⁶. W związku z zaistniałymi okolicznościami można przypuszczać, że incydent utraty współpracowników w osobach Barnaby i Marka niejako wymusił na Pawle poszukiwanie nowych towarzyszy misyjnego dzieła. W tej sytuacji powołany do grona misjonarzy Tymoteusz zajął miejsce Marka⁷.

Apostoł Paweł. Od nawrócenia aż po Rzym, Jak Rozumieć Pismo Święte 12, Lublin 2005, s. 51. Inni ten punkt zwrotny upatrują w Dz 13,43. Zob. W.S. KURZ, *Acts of the Apostles*, Michigan 2013, s. 189.

⁴ W. CHROSTOWSKI, *Święty Paweł. Na rozdrożach Synagogi i Kościoła*, Warszawa 2021, s. 235-240.

⁵ E.J. SCHNABEL, *Acts*, ECNT, Michigan 2012, s. 562; por. W.S. KURZ, *Acts of the Apostles*, s. 188.

⁶ D.G. PETERSON, *The Acts of the Apostles*, The Pillar New Testament Commentary, Michigan 2009, s. 447; por. D.L. BOCK, *Acts*, Baker Exegetical Commentary on the New Testament, Michigan 2007, s. 519.

⁷ I.H. Marshall, *The Acts of the Apostles*, Tyndale New Testament Commentaries 5, Michigan 1980, s. 259; J. STOTT, *The Message of Acts*, Bible Speaks Today, London 1991, s. 254; W.S. KURZ, *Dzieje apostołskie. Katolicki Komentarz do Pisma Świętego*, Poznań 2021, s. 275.

Człowiek do zadań specjalnych. Powołanie Tymoteusza

Kontekst poprzedzający dalszy sięga najpierw obrad i postanowień wspomnianego już soboru w Jerozolimie, zgromadzenia Kościoła, między pierwszą i drugą wyprawą misyjną Pawła (około 50 r.), dla uwolnienia nawróconych na chrześcijaństwo pogan od przepisów żydowskiego Prawa. Odbyty sobór usankcjonował drugą podróż misyjną Pawła. Apostołowie uznali jego samodzielną misję do pogan, której ważnym epizodem będzie przyjęcie Tymoteusza do zespołu ewangelizatorów. Uchwały soboru w Jerozolimie stanowią także kontekst dla spornej kwestii obrzezania Tymoteusza. Otóż, w myśl postanowień jerozolimskich, wolność od Prawa dotyczyła tylko chrześcijan pochodzenia pogańskiego, co jeszcze raz z naciskiem przypomni Jakub podczas późniejszego spotkania z Pawłem (Dz 21,25). Kwestia obrzezania Tymoteusza powróci jeszcze w dalszych rozważaniach.

Idąc dalej w ustaleniu kontekstu dalszego dla perykopy Dz 16,1-3, można dostrzec, że jest on bardzo szeroki i właściwie dotyczy całej księgi, a ściślej biorąc, zamysłu, jaki przyświecał jej autorowi. Cel napisania *Dziejów Apostolskich* nie jest do końca ustalony przez egzegetów, dlatego można spotkać różne stanowiska w tej kwestii. Z całą pewnością można przyjąć, że św. Łukasz, pisząc *Dzieje Apostolskie*, zamierzał ukazać rozprzestrzenianie się po całym świecie Ewangelii, którą najpierw w Palestynie głosił Jezus, a następnie podjęli i kontynuowali Jego apostołowie, już w dużo szerszym kontekście geograficznym: od Jerozolimy, miejsca, w którym wypełniło się zbawcze dzieło Jezusa, poprzez Rzym, stolicę ówczesnego cywilizowanego świata i „aż po krańce ziemi” (Dz 1,8). Ważną częścią ewangelizacji jest misja do pogan, wyraźnie zapowiadana przez Jezusa, już wcześniej sygnalizowana przez proroków Starego Testamentu⁸. Zamierzeniem autora było ukazanie realizacji i kontynuacji Bożej historii zbawienia. Bóg pragnie obdarzyć zbawieniem wszystkich ludzi⁹. W zamiarach Bożych ta niezwykła idea miała rozprzestrzenić się na cały świat dzięki świadectwu uczniów Jezusa. Podobnie jak apostołowie stali się spadkobiercami i kontynuatorami misji Jezusa, tak również oni mieli zatroszczyć się o tych, którzy po nich przejmą odpowiedzialność za głoszenie Ewangelii na świecie. Interesujący nas Tymoteusz stanowi modelowy przykład realizowania się Bożego zamysłu.

⁸ W. RAKOCY, „*Będziecie moimi świadkami...*” (Dz 1, 8). (*Dzieje Apostolskie*), w: J. FRANKOWSKI, S. MĘDALA (red.), *Dzieje Apostolskie, Listy św. Pawła. Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, Warszawa 1997, s. 21.

⁹ J.B. GREEN, *Dzieje Apostolskie*, w: R.P. MARTIN, P.H. DAVIDS (red.), *Słownik późnych ksiąg Nowego Testamentu i pism Ojców Kościoła*, Warszawa 2014, s. 218.

Kontekst następujący

Najbliższy kontekst następujący dla perykopy Dz 16,1-3 stanowią wersety 16,4-5¹⁰. Werset 4 relacjonuje wdrażanie we wspólnotach chrześcijańskich postanowień Soboru Jerozolimskiego. Chociaż w rzeczywistości tylko Paweł i Syłas byli uczestnikami Soboru i oni byli delegowani przez apostołów do realizacji podjętych postanowień, to jednak także świeżo powołany Tymoteusz, jako uczestnik wyprawy misyjnej, również bierze udział we wprowadzaniu postanowień jerozolimskich. Ściślej rzecz biorąc, postanowienia te były ustalone dla wspólnot kościelnych w Antiochii, Syrii i Cylicji. Paweł jednak traktuje je bardzo szeroko, stosując także do gmin w innych regionach. W tym postępowaniu wiernie sekunduje mu Syłas, również uczestnik Soboru. Dzięki temu postanowienia apostołskie nabierają charakteru powszechnego, obejmując wspólnoty rozsiane po całym imperium rzymskim¹¹. Tym samym nowy apostoł Tymoteusz od samego początku przyjmuje udział w misji o powszechnych rozmiarach. Dalsze jego zaangażowanie, poświadczane w listach Pawła, jeszcze bardziej ujawnia ten powszechny wymiar. Warto również zwrócić uwagę na pewną logikę następstw ukazaną w wersetach 4-5: rozgłaszane jest to, co apostołowie postanowili w Jerozolimie, i wynikiem tego są silne i coraz liczniejsze wspólnoty wierzących¹². Taki stan rzeczy pośrednio potwierdza słuszność wezwania Tymoteusza na głosiciela Ewangelii.

O wiele ciekawszy jest kontekst dalszy, który wykracza poza Dzieje Apostolskie i obejmuje niemal całą twórczość pisarską Pawła¹³. Spróbujemy przyjrzeć się tym miejscom w Dziejach Apostolskich, gdzie jest mowa o Tymoteuszu, posiłkując się danymi z listów Pawła. Od momentu angażu do grupy współpracowników Pawła Tymoteusz jest wspominany jeszcze cztery razy w Dziejach. Najpierw, relacjonując pobyt Pawła w Berei (Dz 17,10-15)¹⁴, Łukasz przekazuje, że w obliczu niebezpieczeństwa ze strony podburzonego tłumu apostoł musi uciekać z tego miasta. Pozostawia tam jednak Sylasa i Tymoteusza. Ciekawe jest, że Łukasz, wspominając przybycie Pawła z Tesaloniki do

¹⁰ W. CHROSTOWSKI, *Święty Paweł*, s. 240-246.

¹¹ H. LANGKAMMER, *Apostoł Paweł*, s. 148; por. W. DE BOOR, *Dzieje Apostolskie*, Korntal 1983, s. 288-289.

¹² R.J. DILLON, *Dzieje Apostolskie*, w: R.E. BROWN, J.A. FITZMYER, R.E. MURPHY (red.), *Katolicki Komentarz Biblijny*, Warszawa 2001, s. 1227.

¹³ Tymoteusz nie jest wspominany jedynie w Listach do Galatów i do Efezjan.

¹⁴ W. CHROSTOWSKI, *Święty Paweł*, s. 297-302.

Człowiek do zadań specjalnych. Powołanie Tymoteusza

Berei, mówi jedynie o towarzyszącym mu Sylasie, nie wspominając Tymoteusza (Dz 17,10). W związku z tym twierdzi się, że Tymoteusz nie był z Pawłem w Tesalonikach, natomiast do Berei przybył wcześniej niż Paweł i Sylas¹⁵. Wyjaśnienie to nie wydaje się zbyt przekonujące. Bardziej jesteśmy skłonni przyjąć, że w swojej relacji Łukasz nieumyślnie pominął osobę interesującej nas postaci. Tak czy inaczej, trudno w sposób wiarygodny wyjaśnić powstały *casus*.

Pozostając razem z Sylasem w Berei, Tymoteusz po raz pierwszy podejmuje zadanie apostołskie pozbawiony bezpośredniej kurateli ze strony Pawła, choć działa z jego polecenia. Paweł nakazał im zaraz do siebie dołączyć, czekał na nich w Atenach (Dz 17,16)¹⁶. Dołączyli jednak do niego dopiero w Koryncie. Ten fakt może wskazywać, że albo Paweł przebywał bardzo krótko w Atenach i jego towarzysze nie zdążyli przybyć tam na czas albo że Sylas i Tymoteusz przebywali dłuższy czas na terytorium Macedonii, oddając się ewangelizowaniu. Nie można wykluczyć drugiego wariantu, ponieważ nie jest powiedziane, po jak długim czasie pomocnicy pojawili się w Koryncie. Kontekst wydaje się wskazywać, że nie nastąpiło to od razu (Dz 18,1-5). Należy także wziąć pod uwagę odległość do przebycia – około 357 km¹⁷. Wiele światła w opisaną sytuację wnosi informacja zawarta w 1 Tes 3,1-6, która znacząco zmienia przebieg zdarzeń znany z Dziejów. Według relacji Listu do Tesaloniczan mogło być tak, że najprawdopodobniej Sylas pozostał w Berei, natomiast Tymoteusz dotarł do Aten i spotkał się z Pawłem, który wysłał go już pojedynczo do Tesaloniki¹⁸. Najprawdopodobniej Tesaloniczanie nie radzili sobie z trudnościami życia religijnego na co dzień. Wspólnota była bardzo młoda i jeszcze nie zdążyła okrzepnąć. Zadaniem Tymoteusza miało być podtrzymanie na duchu tesalonicznych chrześcijan i dostarczenie Pawłowi potrzebnych informacji na temat życia i rozwoju Kościoła w tym mieście. Misja była bardzo delikatna, wymagała wielkiej roztropności. Z powierzonego zadania Tymoteusz wywiązał się bardzo dobrze, o czym zaświadcza sam Paweł (1 Tes 3,6)¹⁹. Misję w Tesalonikach można potraktować jako pierwszy egzamin dla Tymoteusza, który zdał

¹⁵ K. ROMANIUK, *Uczniowie i współpracownicy Pawła*, Warszawa 1993, s. 147.

¹⁶ W. CHROSTOWSKI, *Święty Paweł*, s. 302-311.

¹⁷ D.G. PETERSON, *The Acts of the Apostles*, s. 485.

¹⁸ Istnieje także opinia, że obydwoj, Sylwan i Tymoteusz, spotkali się z Pawłem w Atenach. Apostoł wysłał Tymoteusza do Tesaloniki, natomiast Sylwana odesłał z powrotem do Macedonii. Zob. S.J. KISTEMAKER, *Exposition of the Acts of the Apostles*, Michigan 1990, s. 622.

¹⁹ M. BEDNARZ, *1-2 List do Tesaloniczan. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Nowy Komentarz Biblijny NT XIII, Częstochowa 2007, s. 228-229; por. K. ROMANIUK,

pomyślnie. Tak rozpoczęło się pasmo misji specjalnych, wtedy jeszcze młodego, misjonarza Tymoteusza.

Relacjonując przybycie Sylasa i Tymoteusza do Koryntu, Łukasz podkreśla, że dopiero w chwili ich pojawienia się „Paweł zajął się wyłącznie nauczaniem” (Dz 18,5)²⁰. Do tego czasu Paweł pracował przy wyrobie namiotów, a jedynie „w szabat przemawiał w synagodze” (Dz 18,3-4). Informacja ta może mieć wielorakie znaczenie. Biorąc pod uwagę, że Paweł przywiązywał duże znaczenie do pracy zespołowej, pojawienie się najbliższych współpracowników dawało mu możliwość lepszej organizacji zajęć, ale też wzmocniło jego ducha, ponieważ Tymoteusz przyniósł dobre wiadomości z Tesalonik (1 Tes 3,6-10). Istnieje także drugi powód tak wyraźnego zwrotu w działalności Pawła w Koryncie. Otóż, zwracając się w swoim Drugim Liście do Koryntian, Paweł pisze: „Kiedy będąc wśród was, znalazłem się w potrzebie, nie byłem utrzymywany przez nikogo z was, gdyż bracia, którzy przybyli z Macedonii, zaradzili mojemu niedostatkowi” (2 Kor 11,9). Listy Pawła do Koryntian ukazują nie najlepsze relacje apostoła z Koryntianami, co prawdopodobnie uniemożliwiało korzystanie z ich pomocy finansowej. Wszystko wskazuje na to, że przybyli z Macedonii Syłas i Tymoteusz przekazali Pawłowi na tyle bogaty dar pieniężny od tamtejszych wspólnot kościelnych (zob. Flp 4,16), iż apostoł nie musiał już pracować na swoje utrzymanie. Mógł całkowicie poświęcić się głoszeniu Ewangelii²¹. O ile wspomniana misja Tymoteusza w Tesalonikach posiadała charakter raczej duszpasterski, o tyle w Koryncie jawi się on jako wsparcie pracy apostołskiej Pawła od strony organizacyjnej i materialnej. Przytoczone fakty wydają się przeczyć twierdzeniu, jakoby w czasie drugiej wyprawy misyjnej Tymoteusz nie odgrywał jakiejś szczególnej roli przy boku Pawła²². Było wręcz przeciwnie, od samego początku Tymoteusz bardzo aktywnie uczestniczył w dziele, do którego został wezwany. Wydaje się także, że Paweł od razu dostrzegł w nim ogromny potencjał misyjny, dlatego coraz mocniej angażował go do spraw specjalnego znaczenia.

Uczniowie i współpracownicy Pawła, s. 148–149; por. H. LANGKAMMER, *Dzieje Apostolskie*, s. 200; W. DE BOOR, *Dzieje Apostolskie*, s. 312.

²⁰ W. CHROSTOWSKI, *Święty Paweł*, s. 336–344.

²¹ A. PACIOREK, *Drugi List do Koryntian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Nowy Komentarz Biblijny NT VIII, Częstochowa 2017, s. 463; por. S.J. KISTEMAKER, *Exposition of the Acts of the Apostles*, s. 651; D.G. PETERSON, *The Acts of the Apostles*, s. 510.

²² K. ROMANIUK, *Uczniowie i współpracownicy Pawła*, s. 147.

Człowiek do zadań specjalnych. Powołanie Tymoteusza

Kolejna wzmianka na temat Tymoteusza w *Dziejach Apostolskich* ukazuje się w ramach relacji z trzeciej wyprawy misyjnej Pawła. Choć nie ma wyraźnych danych świadczących, że Tymoteusz towarzyszył Pawłowi od samego początku tej wyprawy, to jednak spotykamy go w Efezie (Dz 19,22)²³. Tekst nic nie mówi o jego działalności w tym mieście, ale w domyśle ukazuje go u boku Pawła, który wysłał Tymoteusza z kolejnymi misjami: najpierw do Macedonii, a następnie do Koryntu. Najprawdopodobniej – tak wynika z tekstu (w. 21) – Tymoteusz i towarzyszący mu Erast mieli za zadanie uprzedzić przybycie Pawła do tamtejszych wspólnot. Celem wyprawy do Macedonii było także zorganizowanie tam zbiórki pieniężnej na rzecz ubogich w Jerozolimie, o czym zaświadcza sam Paweł (1 Kor 16,1). Warto zauważyć, że dotychczas Tymoteusz występował jako współnik Sylasa, wymieniany na drugim miejscu. Tym razem po raz pierwszy wspomniany jest na pierwszym miejscu jako bezpośrednio odpowiedzialny za otrzymane zadanie.

Nie wiadomo, czy powodzeniem zakończył się pobyt Tymoteusza i Erasta w Macedonii, wiadomo jednak, że po wypełnieniu tamtejszej misji Tymoteusz udaje się do Koryntu. Misja koryncka wspomniana jest w 1 Kor 4,17; 16,10. Z informacji tam zawartej wynika najpierw, jak wielkim zaufaniem darzył Paweł Tymoteusza: „jest moim ukochanym i wiernym Panu dzieckiem”. Następnie, dowiadujemy się, że misja ta była dosyć trudna, delikatna i miała trwać krótki czas. Po jej wypełnieniu wysłannik miał powrócić do Pawła do Efezu. Tymoteusz przybywał do Koryntu z napomnieniem dla tamtejszych chrześcijan. Gmina przeżywała poważny kryzys, ulegając wielu niebezpiecznym trendom. Wspólnota była wewnętrznie podzielona. Poza tym hołdowała wielu światowym, grzesznym nawykom, zwłaszcza rozpuście. Dlatego Paweł wysłał tam Tymoteusza dla zaprowadzenia porządku. Rekomendacje, jakie Paweł wystawił swojemu współpracownikowi, świadczą o wielkiej zażyłości pomiędzy tymi apostołami. Można odnieść wrażenie, że Tymoteusz był protegowanym Pawła²⁴. Jest przecież nazwany „ukochanym i wiernym dzieckiem”. Oczywiście dziecięstwo Tymoteusza ma charakter duchowy. Relacja ojciec–dziecko oznacza, że Tymoteusz naśladuje styl życia Pawła, natomiast wierność należy w tym przypadku rozumieć na dwóch płaszczyznach: jako wierność Chrystusowi i jako wierność wobec Pawła. Relacja Pawła do Tymoteusza może służyć

²³ W. CHROSTOWSKI, *Święty Paweł*, s. 365-371.

²⁴ M. ROSIK, *Pieruszy List do Koryntian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Nowy Komentarz Biblijny NT VII, Częstochowa 2009, s. 200.

jako model i obraz relacji Paweł–Kościół²⁵. Paweł ocenia Tymoteusza bardzo wysoko. Bazując na danych biblijnych, nie można mieć wątpliwości, że w pełni zasłużył. Nie wiemy jednak, jakim skutkiem zakończył się pobyt Tymoteusza w Koryncie, ponieważ ani Łukasz w *Dziejach*, ani Paweł w swoich listach nic na ten temat nie mówią. Prawdopodobnie powrócił do Efezu (1 Kor 16,11), by następnie towarzyszyć Pawłowi w podróży przez Troadę i Macedonię do Grecji. Razem dotarli aż do Koryntu, gdzie Paweł napisał swój List do Rzymian, w którym w końcowych pozdrowieniach wspomina Tymoteusza (Rz 16,21).

W Dz 20,4 znajdujemy wzmiankę o tym, że Tymoteusz z Pawłem i innymi uczniami bierze udział w drodze powrotnej z trzeciej wyprawy misyjnej²⁶. Być może zatrzymali się w Filipi, gdzie prawdopodobnie powstał Drugi List do Koryntian. W początkowym pozdrowieniu, obok Pawła, został wymieniony Tymoteusz (2 Kor 1,1)²⁷. Nie ma żadnych wzmianek mówiących o tym, że Tymoteusz dotarł wtedy z Pawłem do Jerozolimy, tym bardziej nie ma ani śladu jego obecności przy Pawle w jego podróży morskiej do Rzymu.

Spśród listów św. Pawła, nie licząc obydwóch listów skierowanych do Tymoteusza, aż sześć z nich wspomina w nagłówku osobę Tymoteusza: Drugi List do Koryntian (2 Kor 1,1), List do Filipian (Flp 1,1), List do Kolosan (Kol 1,1), Pierwszy List do Tesaloniczan (1 Tes 1,1), Drugi List do Tesaloniczan (2 Tes 1,1), List do Filemona (Flm 1). Z tego niektórzy wysuwają wniosek, że Tymoteusz był współautorem tych listów²⁸. Istnieje jednak przeciwna opinia: wzmiankowanie Tymoteusza ma jedynie przekonać odbiorców listu o tym, że Paweł nie występuje jako prywatna osoba. List nie jest prywatnym dziełem Pawła, ale pismem przedstawiciela wspólnoty Kościoła²⁹. Tak, czy inaczej, ze

²⁵ J. CZERSKI, *Pierwszy List do Koryntian*, Bibliotheca Biblica, Wrocław 2009, s. 268.

²⁶ W. CHROSTOWSKI, *Święty Paweł*, s. 465–468.

²⁷ K. ROMANIUK, *Uczniowie i współpracownicy Pawła*, s. 154–155.

²⁸ J. FLIS, *List do Filipian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Nowy Komentarz Biblijny NT XI, Częstochowa 2011, s. 75; A. MALINA, *List do Hebrajczyków. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Nowy Komentarz Biblijny XV, Częstochowa 2018, s. 579; por. K. ROMANIUK, *Uczniowie i współpracownicy Pawła*, s. 155.

²⁹ A. PACIOREK, *Drugi List do Koryntian*, s. 105–106; por. S. HAREZGA, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza. List do Tytusa. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Nowy Komentarz Biblijny NT XIV, Częstochowa 2018, s. 59; B. ADAMCZEWSKI, *List do Filemona. List do Kolosan. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Nowy Komentarz Biblijny NT XII, Częstochowa 2006, s. 54, 152. Autorzy nazywają Tymoteusza współwydawcą. Ponadto, nawiązując do świętych Pism Izraela, dostrzegają również potrzebę dwóch albo więcej świadków dla zadośćuczynienia wymaganiom Prawa.

Człowiek do zadań specjalnych. Powołanie Tymoteusza

wstępów listów Pawłowych widać, że Tymoteusz odgrywał pierwszorzędną rolę przy boku Apostoła Narodów. Jego obecność w nagłówkach listów może świadczyć o współodpowiedzialności za losy młodych wspólnot kościelnych.

Wzmianka w Dz 20,4 jest ostatnią w *Dziejach Apostolskich* na temat interesującej nas postaci. Szczątkowe informacje na temat dalszych losów Tymoteusza znajdują się w listach Pawła; oczywiście najwięcej w dwóch listach skierowanych do Tymoteusza³⁰. Chociaż nie ma żadnych danych o obecności Tymoteusza przy Pawle w jego drodze do Cezarei, a także w burzliwej podróży do Rzymu, to jednak istnieją poszlaki za tym, że Tymoteusz był w Rzymie podczas pierwszego aresztowania Pawła. Świadczy o tym obecność jego imienia w nagłówkach listów do Kolosan i do Filemona, a także Listu do Filipian, które według powszechnej opinii mogły powstać właśnie wtedy w Rzymie³¹. Jeżeli tak, to świadczy o wielkim przywiązaniu Tymoteusza do apostoła Pawła. Solidarność w sytuacji uwięzienia jest gwarancją wierności najwyższej próby. Sam zresztą Paweł daje temu świadectwo, wyróżniając Tymoteusza spośród wszystkich swoich współpracowników przez świadectwo o jego zapale, gorliwości apostołskiej i bezinteresowności (Flp 2,19-23). Wzmianka, którą odnajdujemy w Liście do Hebrajczyków, mogłaby sugerować, że Paweł wysłał Tymoteusza z Rzymu do Filipi (Hbr 13,23)³². To kolejny raz ukazywałoby Tymoteusza jako człowieka w pełni zaufanego i przeznaczonego do zadań szczególnej wagi. Okazał się najwierniejszym współpracownikiem Pawła. Reasumując, dzieje Tymoteusza zawarte w *Dziejach Apostolskich* i wynikające z analizy listów

³⁰ W przypadku wymienianych listów Pawła nie jest naszą intencją rozstrzygać, które z nich są autentycznie autorstwa Pawła, a które ewentualnie są tylko jemu przypisywane. Warto jedynie zauważyć, że wśród biblistów ciągle nie brakuje obrońców autentyczności wszystkich listów przypisywanych Pawłowi.

³¹ B. ADAMCZEWSKI, *List do Filemona, List do Kolosan*, s. 131–135. Według tego autora List do Kolosan powstał w Rzymie, natomiast istnieje prawdopodobieństwo, że List do Filemona mógł powstać również w Efezie; zob. tamże, s. 32–33. Innego zdania jest W. CHROSTOWSKI, który twierdzi, że tzw. Listy więzienne (Flp, Fil, Kol i Ef) powstały podczas dwuletniego uwięzienia Pawła w Cezarei Nadmorskiej; zob. *Święty Paweł*, s. 587–606.

³² K. ROMANIUK, *Uczniowie i współpracownicy Pawła*, s. 156–159; por. S. HAREZGA, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza*, s. 59. Według innej opinii nie jest pewne, czy wypowiedź autora listu informuje, że Tymoteusz został zwolniony z więzienia, czy też został wysłany z jakimś zadaniem. Zob. A. MALINA, *List do Hebrajczyków*, s. 579; por. A. TRONINA, *Do Hebrajczyków. Słowo zachęty na dni ostatnie*, Częstochowa 1998, s. 173–174.

Pawła, ukazują przynajmniej trzy jego wielkie misje specjalnego znaczenia: do Tesaloniki, do Koryntu i do Filipi³³.

Szeroko pojmowany kontekst perykopy Dz 16,1-3 tworzą także informacje na temat Tymoteusza zawarte w Pierwszym i Drugim Liście do Tymoteusza, które uzupełniają jego obraz ukazany w Dziejach Apostolskich i wzmiankowany w innych Listach Pawła³⁴. Najpierw, w pismach tych mocno podkreślona jest osobista relacja Tymoteusza z Pawłem. Świadczą o tym – między innymi – takie określenia, jak: „prawowite dziecko w wierze” (1 Tm 1,2), „umiłowany syn” (2 Tm 1,2). Paweł postrzega wiarę Tymoteusza jako prawdziwą i szczerą (2 Tm 1,3-5). W przekonaniu autora listów Tymoteusz jest wzorem dla przełożonych w Kościołach lokalnych i symbolem wierności chrześcijańskiej wierze (2 Tm 1,3-5; 3,14-15)³⁵.

Analiza egzegetyczno-teologiczna

Po przedstawieniu kontekstu Dz 16,1-3, który zasadniczo sprowadza się do ukazania apostolskiej działalności Tymoteusza, przejdziemy obecnie do bardziej szczegółowej analizy samej perykopy. Pragniemy wychwycić i lepiej zrozumieć ten moment, który stoi u początków szczególnej drogi życia jednego z najbardziej znanych apostołów początków Kościoła.

Interesujące nas wydarzenie miało miejsce na początku drugiej podróży misyjnej św. Pawła. Bardziej precyzyjne ustalenie daty nie jest proste, przynajmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, należy opowiedzieć się za którąś z proponowanych datacji wspomnianej podróży misyjnej. Wśród uczonych nie ma jednomyślności w tej kwestii, zwłaszcza jeśli chodzi o początek wyprawy³⁶.

³³ M. BEDNARZ, *1-2 List do Tesaloniczan*, s. 89; por. J. GNILKA, *Paweł z Tarsu*, Kraków 2001, s. 97; W. ECKEY, *Die Apostelgeschichte. Der weg des Evangelismus von Jerusalem nach Rom, Teileband II 15,36 – 28,31*, Neukirchen – Vluyn 2000, s. 347.

³⁴ Istnieje także opinia, że „listy pasterskie są niewielką pomocą przy rekonstrukcji osobistej historii życia [Tymoteusza]”. Zob. J.L. PRICE, *Tymoteusz*, w: P.J. ACHTEMEIER (red.), *Encyklopedia biblijna*, Warszawa 1999, s. 1294.

³⁵ S. HAREZGA, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza*, s. 60–61; por. W. ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, s. 347.

³⁶ Można spotkać kilka wariantów datacji Drugiej Podróży Misyjnej św. Pawła. Zima 48/49 – lato 52 – zob. H. LANGKAMMER, *Apostoł Paweł, od nawrócenia aż po Rzym*, s. 150; por. E.J. SCHNABEL, *Acts*, s. 656. Wiosna 47 – jesień 51 – zob. W. RAKOCY, *Apostoł Paweł. Chronologia życia i pism*, s. 118, 385; wiosna 50 – jesień 53, zob. S. STASIAK,

Człowiek do zadań specjalnych. Powołanie Tymoteusza

Drugie pytanie dotyczy informacji zawartej w Dz 15,41: „Przechodzili przez Syrię i Cylicję, umacniając Kościoły”. Pytanie dotyczy długości czasu poświęconego Kościołom w Syrii i Cylicji. Wydaje się, iż wydarzenie, o którym mowa, mogło mieć miejsce w 50 r. po Chr.³⁷

Paweł przybył do Derbe, a następnie do Listry. Wcześniej mowa o tym, że dobrał sobie do pomocy Sylasa (Dz 15,40). W naszej perykopie nie ma o nim ani słowa. Z pewnością Łukasz akcentuje osobę Pawła, pragnąc w ten sposób zaznaczyć osobisty udział Pawła w rekrutacji Tymoteusza i już teraz wskazać na więź, jaka w przyszłości wytworzy się między dwoma apostołami. Powołanie Tymoteusza dokonało się w Listrze, ale Łukasz wspomina wcześniej Derbe, miasto Laodycei. W obydwu miastach Paweł był już wcześniej, głosząc tam Ewangelię w czasie Pierwszej wyprawy misyjnej (Dz 14,6). Wtedy miasta te zostały wymienione w odwrotnej kolejności³⁸. Najwyraźniej już przy pierwszej wizycie powstały tam wspólnoty wierzących, do których Paweł przybywa teraz z wizytą dla umocnienia ich wiary.

W Listrze mieszkał „uczeń imieniem Tymoteusz”. Imię naszego bohatera jest typowym imieniem greckim. Nie ma w tym nic nadzwyczajnego, ponieważ Tymoteusz zamieszkiwał i najprawdopodobniej urodził się na terenach pogańskich z ojca Greka, niezależnie od tego, że jego matka była Żydówką. Etymologia imienia Τιμόθεος może oznaczać: ten, który zaszczyca Boga³⁹, Bogu chwala⁴⁰, bojący się Boga⁴¹, czciciel Boga⁴², Boży wielbiciel⁴³. Tymoteusz nazwany jest uczniem, czyli wyznawcą Chrystusa, chrześcijaninem (zob. Dz 6,1; 9,36. 38)⁴⁴. Nie jest pewne, czy przyjął wiarę w Jezusa Chrystusa w wyniku przepowiadania Pawła podczas jego pierwszego pobytu w Listrze, czy też przystąpił do tamtejszej gminy chrześcijańskiej później, między pierwszym i drugim pobylem

Dzieje Apostolskie, Poznań 2014, s. 155; por. E. DĄBROWSKI, *Dzieje Apostolskie, wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Pismo Święte Nowego Testamentu, Poznań 2005 (reprint z 1961), s. 591.

³⁷ S.J. KISTEMAKER, *Exposition of the Acts of the Apostles*, s. 578.

³⁸ F.F. BRUCE, *The Book of the Acts*, New International Commentary of the New Testament, Michigan 1988, s. 303; por. J.H. MARSHALL, *The Acts of the Apostles*, s. 259.

³⁹ J.A. FITZMYER, *The Acts of the Apostles. Z New Translation with Introduction and Commentary*, Anchor Bible, New York 1998, s. 574.

⁴⁰ R. RIENECKER, G. MAIER, *Leksykon biblijny*, Warszawa 2001, s. 820.

⁴¹ S. HAREZGA, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza*, s. 58.

⁴² A. PACIOREK, *Drugi List do Koryntian*, s. 105.

⁴³ W. ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, s. 346.

⁴⁴ D.G. PETERSON, *The Acts of the Apostles*, s. 450.

Pawła w tym mieście. Posiłkując się danymi z 1 Kor 4,17, gdzie Paweł nazywa Tymoteusza swoim „ukochanym i wiernym Panu dzieckiem”, należy przyjąć, że Paweł osobiście towarzyszył Tymoteuszowi w nawróceniu, a jeżeli tak, to miało to miejsce podczas jego pierwszego pobytu w Listrze⁴⁵.

Matka Tymoteusza „była Żydówką, która przyjęła wiarę”. Oczywiście chodzi o wiarę chrześcijańską. Kobieta ta miała męża Greka, czyli poganina. Informacja ta jest o tyle ciekawa, że Prawo Izraela zabraniało małżeństw mieszanych (Pwt 7,3). Należy jednak wziąć pod uwagę, że mamy do czynienia z terenami nieżydowskimi na obszarze Azji Mniejszej, gdzie zwyczaje były mniej rygorystyczne⁴⁶. Podobnych przypadków było znacznie więcej. Małżeństwo matki Tymoteusza z Grekiem może też świadczyć o jej luźnym podejściu do Prawa żydowskiego⁴⁷. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że nie ma mowy o synagodze żydowskiej w Listrze, co prowadzi do wniosku o małej liczbie Żydów w tym mieście. Brak synagogi sprzyjał więc temu, aby matka Tymoteusza przestała praktykować wiarę swojego narodu⁴⁸. Dla pewnego obiektywizmu należy jednak podkreślić, że pochodząca z innego miejsca wzmianka, iż Tymoteusz już od dzieciństwa znał Pisma święte (2 Tm 3,15), może oznaczać, że rodzina Tymoteusza nie do końca uległa asymilacji ze środowiskiem, w którym przyszło jej żyć⁴⁹.

Łukasz nic więcej nie mówi o matce Tymoteusza oprócz tego, że przyjęła wiarę. Najprawdopodobniej stało się to podczas pierwszego pobytu Pawła w Listrze. Więcej szczegółów na temat tej kobiety podaje Drugi List do Tymoteusza. Z informacji tam zawartych dowiadujemy się, że matka Tymoteusza miała na imię Eunika (2 Tm 1,5). Jest to imię greckie, o etymologii: dobre zwycięstwo⁵⁰, zwycięska⁵¹, często spotykane w mitologii greckiej⁵², przemawiające jednak za asymilacją matki Tymoteusza ze środowiskiem greckim. W liście

⁴⁵ J. ZMIJEWSKI, *Die Apostelgeschichte*, Regensburger Neues Testament, Regensburg 1994, s. 589; por. W. ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, s. 346; I.H. MARSHALL, *The Acts of the Apostles*, s. 259.

⁴⁶ F.F. BRUCE, *The Book of the Acts*, s. 304.

⁴⁷ W. ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, s. 346.

⁴⁸ I.H. MARSHALL, *The Acts of the Apostles*, s. 259.

⁴⁹ E.J. SCHNABEL, *Acts*, s. 664.

⁵⁰ A. Meister, *Eunice*, w: A. GRABNER-HAIDER (red.), *Praktyczny słownik biblijny*, Warszawa 1995, k. 333.

⁵¹ F. RIENECKER, G. MAIER, *Leksykon biblijny*, s. 217.

⁵² E.J. SCHNABEL, *Acts*, s. 664.

Człowiek do zadań specjalnych. Powołanie Tymoteusza

Paweł chwali wiarę Euniki. Przy okazji wymienia także babkę Tymoteusza Lois, również osobę szczególnej wiary (2 Tm 1,5).

Ojcem Tymoteusza był Grek. Łukasz nie podaje żadnych szczegółowych wiadomości o jego osobie. Forma zdania sugeruje, że ojciec Tymoteusza nie był ani żydowskim neofitą, ani chrześcijaninem⁵³. Ponieważ jest o nim mowa w czasie przeszłym niedokonanym (Ἕλλην ὁ πατήρ αὐτοῦ ὑπήρχεν), dla niektórych uczonych oznacza to, że w interesującym nas momencie już nie żył⁵⁴.

Na decyzję Pawła o przyjęciu Tymoteusza do zespołu misjonarzy zdecydowało świadectwo chrześcijan z Listry i Ikonium: „dawali o nim dobre świadectwo”. Miasta te zostały wymienione w 2 Tm 3,10-11, w kontekście wspomnień Pawła na temat prześladowań, których tam doznał, zapewne przy pierwszym pobycie w Listrze i Ikonium. Najprawdopodobniej Tymoteusz był świadkiem tamtych wydarzeń. Temat wagi świadectwa występuje w Dziejach Apostolskich (Dz 1,21; 6,3), a także w innych pismach Nowego Testamentu (1 Tm 3,7). W przypadku Tymoteusza znaczącą rolę mógł odegrać jego młody wiek. Rzeczywiście musiał wtedy być bardzo młodym człowiekiem, skoro kilkanaście lat później również podkreśla się jego młody wiek (1 Tm 4,12)⁵⁵. Odległość między Listrą i Ikonium wynosiła około 30 km⁵⁶. Z pewnością ta stosunkowo niewielka trasa pozwoliła chrześcijanom obydwu miast utrzymywać stałe kontakty, stwarzając możliwość współpracy. To sugeruje, iż Tymoteusz aktywnie udzielał się w obydwu gminach.

Najwięcej dyskusji wśród uczonych wywołuje kwestia obrzezania Tymoteusza, które dokonało się z polecenia Pawła. Najpierw powstaje pytanie: dlaczego Tymoteusz nie był obrzezany, skoro pochodził z matki Żydówki? Niektórzy komentatorzy przekonują, że według przyjętych w judaizmie zwyczajów dziecko przejmowało narodowość, a także religię matki⁵⁷. Nie jest to jednak wcale takie pewne, ponieważ zwyczaj ten, stosowany nie tylko w narodzie żydowskim, został zapisany w Misznie, która była skodyfikowana nie wcześniej

⁵³ D.G. PETERSON, *The Acts of the Apostles*, s. 450; por. S.J. KISTEMAKER, *Exposition of the Acts of the Apostles*, s. 578.

⁵⁴ I.H. MARSHALL, *The Acts of the Apostles*, s. 259; por. J. STOTT, *The Message of Acts*, Bible Speaks Today, London 1991, s. 254; W. ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, s. 346.

⁵⁵ S. STASIAK, *Dzieje Apostolskie*, s. 157.

⁵⁶ I.H. MARSHALL, *The Acts of the Apostles*, s. 259.

⁵⁷ D.H. STERN, *Komentarz żydowski do Nowego Testamentu*, Warszawa 2004, s. 438; por. G. VIGINI, *Ewangelie i Dzieje Apostolskie*, Lublin 2000, s. 588; J. ZMIJEWSKI, *Die Apostelgeschichte*, s. 587; H. LANGKAMMER, *Dzieje Apostolskie*, s. 187; W. DE BOOR, *Dzieje Apostolskie*, s. 288.

niż w II w. po Chr. Nie ma więc dowodów na to, że podobne prawo było stosowane sto albo więcej lat wcześniej⁵⁸. Z jednej strony można by przypuszczać, że skoro mowa o terenach pogańskich i dziecku małżeństwa mieszanego, tradycja żydowska nie była zbyt brana pod uwagę. Z drugiej strony wydaje się, że Tymoteusz musiał być uważany za Żyda, skoro Paweł zdobył się na obrzezanie go. Jeżeli tak było, Tymoteusz był traktowany przez Żydów jako apostata⁵⁹ czy bękart⁶⁰.

O wiele większe niż narodowość Tymoteusza emocje wzbudza decyzja Pawła o obrzezaniu przysłego towarzysza na misyjnym szlaku. Według relacji Dziejów Apostolskich rzecz miała miejsce niedługo po Soborze Jerozolimskim. Jak wiadomo, głównym tematem spotkania w Jerozolimie była kwestia zobowiązania chrześcijan pochodzących spoza narodu izraelskiego do przestrzegania jego praw i zwyczajów. Paweł był głównym orędownikiem na soborze zwolnienia z praw żydowskich chrześcijan pochodzących z terenów pogańskich. Chodziło także o obrzezanie. Dlaczego więc, biorąc pod uwagę również bliską odległość czasową od soboru, postępuje zupełnie odwrotnie, jak gdyby zaprzeczał swoim przekonaniom?

Zanim podejmiemy próbę odpowiedzi na to pytanie, należy wcześniej rozstrzygnąć, dlaczego Tymoteusz dotychczas nie był obrzezany. Powodów mogło być kilka. Nie można wykluczyć tego, o czym była już mowa, że matka Tymoteusza, żyjąca na terenach pogańskich, była na tyle luźno związana z tradycjami swojego narodu, że zaniedbała ten obowiązek wobec syna. Nie mniej prawdopodobne wydaje się, że jego ojciec, poganin, nie wyraził zgody na obrzezanie Tymoteusza⁶¹. Jak wiadomo, Grecy z obrzydzeniem odnosili się do obrzezania. Jeżeli przyjąć sugestię niektórych egzegetów, iż ojciec Tymoteusza był osobą znaną z racji zajmowania wysokiego stanowiska⁶² – „wszyscy wiedzieli, że jego ojciec był Grekiem” – ostatnia z przytoczonych hipotez zyskuje duży stopień prawdopodobieństwa.

⁵⁸ D.L. BOOK, *Acts*, s. 522; por. L.T. JOHNSON, *The Acts of the Apostles*, Sacra Pagina, Minnesota 1992, s. 239; E.J. SCHNABEL, *Acts*, s. 664.

⁵⁹ D.G. PETERSON, *The Acts of the Apostles*, s. 450; por. F.F. BRUCE, *The Book of the Acts*, s. 304.

⁶⁰ W. DE BOOR, *Dzieje Apostolskie*, s. 288.

⁶¹ L.T. JOHNSON, *The Acts of the Apostles*, s. 239; por. I.H. MARSHALL, *The Acts of the Apostles*, s. 259; S. STASIAK, *Dzieje Apostolskie*, s. 157.

⁶² W. ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, s. 346; por. S.J. KISTEMAKER, *Exposition of the Acts of the Apostles*, s. 578.

Człowiek do zadań specjalnych. Powołanie Tymoteusza

Powracając teraz do pytania o powód obrzezania Tymoteusza w związku z powołaniem go na chrześcijańskiego misjonarza, najpierw należy zwrócić uwagę na stosowaną przez Pawła taktykę ewangelizacyjną. Z zasady, przychodząc do danej miejscowości, jako głosiciel Ewangelii, pierwsze kroki kierował do synagogi. Tam najpierw szukał słuchaczy i potencjalnych kandydatów na chrześcijan. Mógł tak czynić, ponieważ sam był Żydem, dlatego każda synagoga stała przed nim otworem. Jeżeli jego towarzysze mieli mu być pomocni w spotkaniu z Żydami, musieli spełniać pewne kryteria. Skoro zaś Żydzi traktowali Tymoteusza jako apostatę, gdyż nie był obrzezany, dokonanie tego aktu całkowicie zmieniało sytuację. Dawało Tymoteuszowi pełne prawo kontaktowania się z Żydami. Jego greckie pochodzenie i obrzezanie dawało mu dostęp zarówno do Żydów, jak i pogan⁶³. Należy pamiętać, że już podczas pierwszej wizyty na tych terenach Żydzie byli wrogo nastawieni do Pawła (Dz 14,1n). Jeżeli pragnął nadal ewangelizować środowisko żydowskie, nie mógł popierać apostaty. Obrzezanie Tymoteusza zapewniało wiarygodność zarówno Pawłowi, jak i Tymoteuszowi. Jego motyw był nie teologiczny, lecz taktyczny. Był to przykład misjonarskiej akomodacji, służącej rozwojowi wiary i dobru wierzących⁶⁴. Na pewno obrzezanie Tymoteusza nie było dla niego warunkiem bycia uczniem Jezusa Chrystusa⁶⁵. Podsumowując, można powiedzieć, że poprzez ten akt Kościół, otwierając się na pogan, nie wyrzekł się Żydów. Paweł nie porzucał Żydów dla zdobycia pogan, co miało charakter świadectwa dla tych ostatnich. Paweł nie zmuszał też nikogo do porzucenia Prawa Mojżeszowego i nie zabraniał obrzezania, przez co prezentuje się jako elastyczny misjonarz, czego wyraz daje w jednym ze swoich listów (zob. 1 Kor 9,20-22)⁶⁶.

Pozostaje jeszcze kwestia zgodności postępowania Pawła z uchwałami soboru w Jerozolimie i przypadek Tytusa. Należy przypomnieć, że osoba Tytusa nie pojawia się w Dziejach Apostolskich ani razu, co może dziwić, biorąc pod uwagę drobniactwo Łukasza w prezentowaniu postaci związanych z początkami Kościoła. Tytusa poznajemy z listów Pawła. Otóż według Listu do Galatów Tytus był

⁶³ A.J. FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, s. 254; por. S.J. KISTEMAKER, *Exposition of the Acts of the Apostles*, s. 579; S. STASIAK, *Dzieje Apostolskie*, s. 157.

⁶⁴ J. ZMIJEWSKI, *Die Apostelgeschichte*, ss. 589-590; por. I.H. MARSHALL, *The Acts of the Apostles*, s. 260; F.F. BRUCE, *The Book of the Acts*, s. 304; D.L. BOCK, *Acts*, s. 522-523.

⁶⁵ L.T. JOHNSON, *The Acts of the Apostles*, s. 239.

⁶⁶ D.G. PETERSON, *The Acts of the Apostles*, s. 451; por. E.J. SCHNABEL, *Acts*, s. 665.

obecny na obradach w Jerozolimie (Ga 2,3). Paweł zabrał go ze sobą jako nawróconego poganina. Apostoł nie pozwolił go obrzezać i na soborze walczył o to, aby takie podejście stało się trwałą regułą w odniesieniu do chrześcijan pochodzących z pogaństwa (Dz 15,1). Różnica między Tymoteuszem a Tytusem tkwi szczególnie w tym, że pierwszy z nich był Żydem, a drugi poganinem. Dekrety soboru zwalniały pogan z obrzezania (Dz 15,19). Mieli przyjmować Ewangelię bez stawania się Żydami. Jednocześnie sobór nie wypowiadał się na temat judeochrześcijan, zachowując dotychczasowe *status quo*⁶⁷. Ponadto na soborze osoba Tytusa, nawróconego poganina, służyła jako argument dla wypracowania trwałej zasady na przyszłość. Natomiast w przypadku Tymoteusza chodziło o rozsądną postawę pastoralną, w perspektywie działalności ewangelizacyjnej na terenach, gdzie radykalni Żydzi sprzeciwiali się misji Pawła⁶⁸. Warto zwrócić uwagę także na to, że obrzezanie Tymoteusza dokonało się w sposób wolny i nieprzymuszony z jego strony, natomiast do obrzezania Tytusa miało dojść pod presją fałszywych chrześcijan (Ga 2,4-5). Obrzezanie nie było potrzebne Tymoteuszowi do zbawienia, ale dzięki temu rytowi w sposób widoczny stał się tym, kim był od urodzenia⁶⁹.

Zakończenie

Scena powołania Tymoteusza na chrześcijańskiego misjonarza została przedstawiona dosyć krótko i zwięźle, co może dziwić w kontekście popularności tej postaci. Tymoteusz jako apostoł i współpracownik Pawła przewija się przez kilka ksiąg Nowego Testamentu. Jego wezwanie na ucznia pozbawione jest elementów ponadnaturalnych. Dosyć uważnie został z kolei ukazany status społeczny kandydata na misjonarza. Łukasz podkreśla także rolę świadectwa gminy chrześcijańskiej odnośnie do wybranego kandydata. Początki drogi misyjnej Tymoteusza są niezwykle proste i bardzo naturalne. To, co było tak skromne, dało początek dziełu o powszechnym znaczeniu. „Na podstawie omówionych

⁶⁷ S.J. KISTEMAKER, *Exposition of the Acts of the Apostles*, s. 579; por. W.S. KURZ, *Dzieje Apostolskie*, s. 276.

⁶⁸ H. LANGKAMMER, *Dzieje Apostolskie*, s. 187; por. S. STASIAK, *Dzieje Apostolskie*, s. 157.

⁶⁹ D.G. PETERSON, *The Acts of the Apostles*, s. 451; por. W. DE BOOR, *Dzieje Apostolskie*, s. 288; E.J. SCHNABEL, *Acts*, s. 665; I.H. MARSHALL, *The Acts of the Apostles*, s. 260.

Człowiek do zadań specjalnych. Powołanie Tymoteusza

szczegółów można powiedzieć, że według zarówno Dziejów Apostolskich, jak i listów Pawłowych Tymoteusz był przy apostołe w każdej okoliczności. Świadczą o tym: jego ciągła dyspozycyjność podczas podróży misyjnych, udział w zakładaniu Kościołów, umacnianie wspólnot przez ich wizytacje, a także firmowanie wraz z Pawłem niektórych apostoelskich listów⁷⁰.

Ks. Adam Dynak

⁷⁰ S. HAREŹGA, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza*, s. 59.